

ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบ ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Legal Problems and Obstacles Related to Health Tourism Business Establishments

จิรัตน์ เขียวขุ่ม¹

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล ตำบลละงู
อำเภอละงู จังหวัดสตูล 91110 เมลติดต่อ: chirat.ke@skru.ac.th

Chirat Keawchaum

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Campus,
La-ngu, La-ngu, Satun, 91110, E-mail: chirat.ke@skru.ac.th

สุพรรณิ เขียวขุ่ม²

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล ตำบลละงู
อำเภอละงู จังหวัดสตูล 91110 เมลติดต่อ: supannee.ke@skru.ac.th

Supannee Keawchaum

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Campus,
La-ngu, La-ngu, Satun, 91110, E-mail: supannee.ke@skru.ac.th

Received: April 5, 2022; Revised: July 7, 2022; Accepted: July 26, 2022

¹ อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล (Lecturer, College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Campus).

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล (Lecturer, College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Campus).

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกิดจากกฎหมาย โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผลการศึกษา พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีกฎหมายที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 ที่กำกับดูแลคลินิกและโรงพยาบาลเอกชนต่าง ๆ และพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ที่กำกับดูแลกิจการสปา กิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม และกิจการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง ในปัจจุบันยังไม่มียานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพบว่า ควรจะมีการรวมใบอนุญาตเกี่ยวกับกิจการสปาให้มีเพียงใบอนุญาตเดียว พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 กับ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มีความซ้ำซ้อนกัน กิจการสถานที่ออกกำลังกาย และการให้บริการเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการก็ไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่ให้มีความซ้ำซ้อนกัน โดยให้มีความทันสมัย ครอบคลุมรูปแบบการให้บริการใหม่ ๆ และควรมีการศึกษาวินิจฉัยกฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กฎหมายท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Abstract

This research article aims to review the laws on health tourism business and to study the problems and obstacles related to health tourism business establishments, arising from the law. The research method consists of the study of documents and interviews with entrepreneurs related to health tourism. The research results found that the important acts in health tourism are the Sanatorium Act B.E. 2541 governing private clinics and hospitals and the Health Business Establishment Act B.E. 2559 governing spa business, massage business for health or beauty, and business caring for the elderly or dependents. There is currently no research on laws on health tourism. From an interview with entrepreneurs related to health tourism, it was found that there should be only one license associated with the spa business. The Health Business Establishment Act B.E. 2559 and the Public Health Act B.E. 2535 are redundant. Fitness Business and health service in recipients' home are not regulated by the Health Business Establishment Act B.E. 2559. Therefore, there should be an amendment on the law on health tourism to mitigate redundancy, to be modern and to cover new model of services. Also, there should be research focused on health tourism law by comparing Thai law with foreign law.

Keywords: Health Tourism Business, Health Tourism Law, Health Tourism Business Establishments

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ โดยเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือเป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงอาจจำแนกประเภทการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยจำแนกตามจุดมุ่งหมายและรูปแบบกิจกรรมได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness tourism)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของโลก ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในภูมิภาคเอเชีย โดยมีส่วนแบ่งตลาดสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค³ เนื่องจากวัฒนธรรมไทยมีความอ่อนโยน ผู้ให้บริการมีมิตรไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยวทุกชาติที่มาเยือน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess) เป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญทำให้ประเทศไทยได้เปรียบในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์กว่าประเทศอื่นๆ⁴ แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการ ส่วนหนึ่งเกิดจากกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีความซ้ำซ้อน ไม่ทันสมัยและไม่ครอบคลุม อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายก็ยังไม่มีประสิทธิภาพ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทบทวนกฎหมายที่กำกับดูแลสถานประกอบการที่ให้บริการด้านการบำบัดรักษาสุขภาพ ได้แก่ คลินิกและโรงพยาบาลเอกชนต่าง ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 และสถานประกอบการที่ให้บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งได้แก่ กิจกรรมสปา กิจกรรมนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม และกิจกรรมการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประกอบธุรกิจ

³ กันต์สินี กันทะวงศ์วาร และคณะ, *ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (เมดิคัล)* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556), 22.

⁴ มโน เมตตาณันโท เลาหวนิช และคณะ, *ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการด้านสุขภาพของไทยเพื่อการพัฒนาศูนย์สุขภาพองค์รวมต้นแบบสู่ตลาดอาเซียน* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2557), 82; อัครพงศ์ อ้นทอง และคณะ, *ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สปา)* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556), 71.

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกิดจากกฎหมาย โดยวิธีการศึกษาวิจัยประกอบด้วย การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ การศึกษาทบทวนงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling technique) ที่มุ่งพิจารณาจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและได้กำหนดลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ประกอบการสปาแบบมีที่พัก (Hotel and resort spa) 2) กลุ่มผู้ประกอบการสปาหรือนวดแบบไม่มีที่พัก (Day spa) 3) กลุ่มกิจการดูแลผู้สูงอายุ 4) กลุ่มสถานพยาบาลที่มีบริการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ โดยในการสัมภาษณ์ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยชุดคำถามปลายเปิดที่ได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบคำถามได้อธิบายอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์สามารถถามเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจเพื่อเป็นแนวทางในการค้นพบข้อมูลเชิงลึก และการวิเคราะห์ข้อมูล และผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการประยุกต์ใช้หลักสามเส้า (Triangulation)

2. ผลการวิจัย

2.1 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การที่บุคคลเดินทางไปค้างแรมในแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างจากสภาพแวดล้อมเดิมของตน โดยแหล่งท่องเที่ยวนั้นสามารถดูแลให้สุขภาพของบุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานะที่ดีดั้งเดิมหรือช่วยปรับปรุงสุขภาพให้ดีขึ้น ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจึงมีความหมายครอบคลุมถึงทั้งการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical tourism) และ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness tourism)⁵

1) การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนที่มีจุดหมายปลายทางทางการแพทย์ ด้านการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง โดยมีรูปแบบกิจกรรมเกี่ยวกับการบำบัดและฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่างๆ การทำฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม การผ่าตัดแปลงเพศ และอื่นๆ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์จึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งประโยชน์ต่อการบำบัดรักษาสุขภาพนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

⁵ อัครพงศ์ อันทอง และคณะ, ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สปา),

2) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness tourism) เป็นการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนที่มีจุดมุ่งหมายในการดูแลสุขภาพของสุขภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ที่ส่งผลให้รู้สึกดีมีความสุข โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมในที่พักผ่อนหรือนอกที่พักผ่อนอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง โดยมีรูปแบบกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การนวด อบ ประคบสมุนไพร สุนทรบำบัด (Aroma Therapy) วารีบำบัด (Hydrotherapy) การอาบน้ำแร่หรือน้ำพุร้อน การฝึกกายบริหาร โยคะ การฝึกปฏิบัติสมาธิ การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ การสวนล้างลำไส้ การแพทย์ทางเลือก เป็นต้น⁶

การวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา และสามารถจัดกลุ่มประเด็นการศึกษาได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1) ประเด็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

งานวิจัยที่น่าสนใจเป็นงานวิจัยที่ดำเนินการโดยวัชรีย์ คำศรี และคณะ⁷ ซึ่งได้สำรวจปริมาณผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของโรงพยาบาลในจังหวัดภูเก็ต พบว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของโรงพยาบาลในจังหวัดภูเก็ต สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) บริการด้านการแพทย์ ได้แก่ (1.1) บริการตรวจสุขภาพ (1.2) บริการทันตกรรม (1.3) บริการศัลยกรรม (1.4) บริการแก้ไขผิวพรรณและความงาม (1.5) บริการล้างสารพิษ เช่น การฟอกเลือดสำหรับผู้เป็นโรคไตวาย เป็นต้น (1.6) บริการแก้ไขสายตาด้วยวิธี Lasik (1.7) บริการคลอดบุตร และ (2) บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ (2.1) บริการแพทย์แผนไทย เช่น การนวดแผนไทย เป็นต้น (2.2) บริการแพทย์แผนจีน เช่นการฝังเข็ม เป็นต้น โดยเป็นการผนวกผลิตภัณฑ์บริการด้านการแพทย์และบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลที่มีอยู่เดิมเข้ากับโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยจัดแผนการส่งเสริมการขายผ่านบริษัทที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

⁶ สุจิตรา สุนทรทรัพย์ และคณะ, *สถานการณ์ ความต้องการและแนวโน้มของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชีย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2560), 99.

⁷ วัชรีย์ คำศรี และคณะ, *โครงการศักยภาพของโรงพยาบาลเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดภูเก็ต* (กรุงเทพฯ: สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

2) ประเด็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

เป็นประเด็นที่มีการศึกษาดังแต่ในยุคแรก ๆ และมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยมีการศึกษาในมิติย่อยที่หลากหลาย เช่น การสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยว การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ลักษณะส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมการใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

งานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในมิติความต้องการของนักท่องเที่ยว พบว่าจุดมุ่งหมายของการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ คือ ต้องการพักผ่อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการนันทนาการ ส่วนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ใช้ภูมิปัญญาไทยที่เลือกใช้บริการ คือ การนวดแผนไทยเพื่อส่งเสริมสุขภาพ⁸ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในจังหวัดภูเก็ตที่มีความต้องการใช้บริการนวดแผนไทยมากที่สุด และรองลงมา คือ เมดิคอลสปา สำหรับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ นักท่องเที่ยวก็มีความสนใจด้วยเช่นกัน เช่น การตรวจสุขภาพประจำปีการทำฟัน ศัลยกรรมตกแต่ง เป็นต้น⁹

งานวิจัยที่ศึกษาในมิติความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่ามีการศึกษาเชิงพื้นที่ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความพึงพอใจ (หลังการให้บริการ) สูงกว่าความคาดหวัง (ก่อนการให้บริการ) ในด้านความสามารถในการบริการ ด้านความรู้ในงานและควมมีอัธยาศัยของพนักงานบริการ ด้านความห่วงใยเอาใจใส่ อย่างไรก็ตามด้านองค์ประกอบทางกายภาพนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความพึงพอใจน้อยกว่าความคาดหวัง ส่วนด้านความพร้อมที่จะให้บริการได้รับความพึงพอใจในระดับที่สูงกว่าความคาดหวังของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แต่นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจในระดับที่ต่ำกว่าความคาดหวัง สำหรับด้านคุณภาพของให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความพึงพอใจสูงกว่าความคาดหวัง ทั้งนี้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเรื่องคุณภาพของสินค้ามากกว่าราคา¹⁰

⁸ สุจิตรา สุนทรทรัพย์ และคณะ, *สถานการณ์ ความต้องการและแนวโน้มของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชีย*, 60.

⁹ วชิรี คำศรี และคณะ, *โครงการศักยภาพของโรงพยาบาลเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดภูเก็ต*, 74-75.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 102.

การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล พบว่า รายได้ อายุ ภูมิภาค ประเภทของสปาที่ใช้บริการ เมนูสปาที่ใช้บริการ (Menu) และการจองการใช้สปา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้จ่ายในบริการสปาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ¹¹ สำหรับการศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่านักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่เลือกมาใช้บริการในประเทศไทยโดยอาศัยข้อมูลจากเพื่อนญาติ หรือการอ่านรีวิวของนักท่องเที่ยวที่เคยมาใช้บริการแล้ว¹²

3) ประเด็นการส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือสำหรับการส่งเสริมการตลาดที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เลือกใช้ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ด้วยการบอกต่อและการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก¹³ ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศถูกนำมาใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวในรูปแบบของเว็บไซต์เป็นหลัก และมีการใช้งานอีเมล และซอฟต์แวร์ประเภท Live Chat สำหรับสื่อสารแบบเรียลไทม์ระหว่างผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่ดำเนินการประชาสัมพันธ์และการตลาดด้วยตนเอง¹⁴

4) ประเด็นศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

มีการศึกษาในเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด และระดับประเทศ งานวิจัยเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด ได้แก่ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบริการเชิงสุขภาพที่ในจังหวัดเชียงราย โดยพบว่าศักยภาพและความพร้อมของผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงรายยังอยู่ในระดับต่ำ¹⁵ โดยจุดแข็งในการดำเนินงานของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (การแพทย์ทางเลือก) คือ การสร้างนวัตกรรม ความเชี่ยวชาญของแพทย์หรือผู้ให้การบำบัดรักษา มาตรฐานการให้บริการ ลักษณะเฉพาะของการแพทย์ทางเลือก สมุนไพรและภูมิปัญญาไทย และรูปลักษณ์ของสถานประกอบการ

¹¹ อัครพงศ์ อ้นทอง และคณะ, ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สปา), 163-165.

¹² กันต์สินี กันทะวงศ์วาร และคณะ, ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (เมดิคัล), 18.

¹³ นีออน ศรีสมยง, การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาผู้ประกอบการแพทย์ทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559), 67-68.

¹⁴ ลัดดาวัลย์ แก้วกิตติพงษ์, การศึกษาใช้อุปาทานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในประเทศไทย และการร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหลักในอุตสาหกรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559), 54.

¹⁵ ศุภสิน สุริยะ และคณะ, โครงการศักยภาพผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงราย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550), 97.

สำหรับจุดอ่อนได้แก่ ราคาค่าบริการ ระยะเวลาการรักษา และการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ¹⁶

สำหรับการศึกษาความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (เมดิคัล) ของประเทศไทย พบว่าในประเทศไทยมีโรงพยาบาลและคลินิกโดยเฉพาะคลินิกทันตกรรมที่มีศักยภาพจำนวนมากกระจายอยู่ในทั่วประเทศ¹⁷ อีกทั้งพบว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในภูมิภาคเอเชีย โดยมีส่วนแบ่งตลาดสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค¹⁸ โดยภาพลักษณ์ที่สำคัญของสปป.ไทยทำให้ประเทศไทยได้เปรียบในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์กว่าประเทศอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมไทยมีความอ่อนโยน ผู้ให้บริการมีมิตรไมตรีจิตต่อนักท่องเที่ยวทุกชาติที่มาเยือน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess) ที่ไม่ต้องปรุงแต่ง อีกทั้งบุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญและได้รับการยอมรับจากนานาชาติ จึงทำให้ทรัพยากรบุคคลผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยเป็นข้อได้เปรียบในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ความคุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบราคากับคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังเป็นจุดแข็งของไทยที่สามารถแข่งขันได้กับประเทศอื่นได้¹⁹ จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคอาเซียน²⁰

5) ประเด็นปัญหาการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

ในระดับผู้ประกอบการซึ่งงานวิจัยที่ศึกษาโดย วิภาวดี ลีมีงส์สวัสดิ์ และคณะ²¹ รายงานว่า บุคลากรไม่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ รวมถึงการไม่มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเป็นภาษาอังกฤษ และการขาดช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในระดับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า ความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีความร่วมมือกันน้อยมาก เช่น การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อ

¹⁶ นีออน ศรีสมยง, การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาผู้ประกอบการแพทย์ทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานคร, 47.

¹⁷ ลัดดาวัลย์ แก้วกิตติพงษ์, การศึกษาข้ออุปาทานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในประเทศไทย และการร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหลักในอุตสาหกรรม, 55.

¹⁸ กันต์สินี กันทะวงศ์วาร และคณะ, ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (เมดิคัล), 22.

¹⁹ มโน เมตตาณันโท เลหาวนิช และคณะ, ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการด้านสุขภาพของไทยเพื่อการพัฒนาศูนย์กลางพองค์รวมต้นแบบสู่ตลาดอาเซียน, 43.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 38.

²¹ วิภาวดี ลีมีงส์สวัสดิ์ และคณะ, ศักยภาพและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย และกลุ่มประเทศที่มีความโดดเด่นในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชีย (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2560).

แลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างผู้ประกอบการแต่ละราย หรือการยกระดับมาตรฐานการให้บริการ เป็นต้น ทั้งนี้พบว่าความร่วมมือส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของสมาคม (Association) ซึ่งกิจกรรมหลักเน้นไปที่การทำการตลาดร่วมกันเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้พบว่าประเทศไทยมีตัวแทนการท่องเที่ยวน้อยรายที่มีความเชี่ยวชาญในกลุ่มบริการทางการแพทย์²² ในระดับประเทศ พบว่าหน่วยงานสนับสนุนขาดการผลักดันและการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ในขณะที่สถานประกอบการถึงแม้จะมีความพร้อมและมีศักยภาพในระดับหนึ่งแต่ก็ไม่สามารถรองรับจำนวนผู้มาใช้บริการจำนวนมากได้²³ การพัฒนาของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของไทยที่ผ่านมาเป็นการขับเคลื่อนของภาคเอกชนเป็นหลัก โดยอาศัยบริษัทตัวแทนท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical tourism facilitator) เป็นช่องทางสำคัญในการหลอกล่อต่างชาติ²⁴ นอกจากนี้ยังพบอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในหลายมิติ ได้แก่ การขาดความต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภาครัฐ สถานการณ์บ้านเมือง ภาพลักษณ์ในแง่ลบของธุรกิจแอบแฝง และความมีมาตรฐานของสมุนไพรไทย²⁵

6) ประเด็นการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

มีงานวิจัยรายงานว่า ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยต้องอาศัยความร่วมมืออันดีของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว รวมทั้งชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน²⁶ อีกทั้งมีงานวิจัยที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดย เรณูมาศ มาอุณ และคณะ²⁷ ซึ่งได้นำเสนอรูปแบบมาตรฐานสำหรับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพสูงและมีคุณวุฒิวิชาชีพ ซึ่งได้จัดทำในรูปของ “ศูนย์พัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ”

²² ลัดดาวัลย์ แก้วกิตติพงษ์, การศึกษาใช้อุปาทานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในประเทศไทย และการร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหลักในอุตสาหกรรม, 55.

²³ ศุภสิน สุริยะ และคณะ, โครงการศักยภาพผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเชียงราย, 97.

²⁴ กันต์สินี กันทะวงค์วาร และคณะ, ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (เมดิคัล), 93.

²⁵ นิออน ศรีสมยง, การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาผู้ประกอบการแพทย์ทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานคร, 56.

²⁶ มโน เมตตาณันโท เลาหวนิช และคณะ, ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการด้านสุขภาพของไทยเพื่อการพัฒนาศูนย์สุขภาพองค์รวมต้นแบบสู่ตลาดอาเซียน, 48.

²⁷ เรณูมาศ มาอุณ และคณะ, ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยให้มีสมรรถนะที่ดีและมีคุณวุฒิวิชาชีพ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2560).

2.2 กฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

สถานประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่ให้บริการด้านการบำบัดรักษาสุขภาพ ซึ่งแก่ คลินิกและโรงพยาบาลเอกชนต่าง ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 และสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพซึ่งได้แก่ กิจกรรมสปา กิจกรรมนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม และกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 โดยกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนั้น มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 กฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่เน้นการบำบัดรักษาสุขภาพ เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่าง ๆ เป็นต้น จะถูกกำกับดูแลโดยพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 โดยมีกรมส่งเสริมบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้โดยการกำกับดูแลสถานพยาบาลซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) สถานพยาบาลประเภทที่ไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน (คลินิก) ได้แก่ คลินิกเวชกรรม คลินิกทันตกรรม คลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์ คลินิกกายภาพบำบัด คลินิกเทคนิคการแพทย์ คลินิกการแพทย์แผนไทย หมายความว่า คลินิกที่จัดให้มีการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย คลินิกการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คลินิกการประกอบโรคศิลปะ คลินิกเฉพาะทาง สหคลินิก

2) สถานพยาบาลประเภทที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน (โรงพยาบาล) ซึ่งได้แก่ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลทันตกรรม โรงพยาบาลการพยาบาลและการผดุงครรภ์ โรงพยาบาลกายภาพบำบัด โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลเฉพาะทาง โรงพยาบาลเฉพาะประเภทผู้ป่วย

กฎหมายสถานพยาบาลมีความเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการกิจการสถานพยาบาลและผู้ดำเนินการสถานพยาบาล โดยผู้ประกอบการกิจการสถานพยาบาลต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการสถานพยาบาลจึงจะประกอบกิจการสถานพยาบาลได้ และผู้ดำเนินการสถานพยาบาลก็ต้องได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการสถานพยาบาลจึงจะเป็นผู้ดำเนินการสถานพยาบาลได้

ผู้ประกอบการสถานพยาบาลและผู้ดำเนินการมีหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมายร่วมกันในการควบคุมและดูแลการประกอบการสถานพยาบาลให้เป็นไปตามมาตรฐานการบริการ

นอกจากนั้นกฎหมายนี้ยังเกี่ยวข้องกับผู้ป่วยที่มาใช้บริการ โดยกฎหมายได้กำกับการดูแลลักษณะของสถานพยาบาล และลักษณะการให้บริการของสถานพยาบาลให้เป็นไปโดยเหมาะสมแก่ผู้ป่วย โดยได้มีกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของสถานพยาบาลและลักษณะการให้บริการของสถานพยาบาล พ.ศ. 2558 ซึ่งกำหนดให้คลินิกต้องตั้งอยู่ในทำเลที่สะดวกปลอดภัย มีอาคารที่มั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุดและเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอยบริเวณทั้งภายนอกและภายในต้องสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างเหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ป่วย มีห้องตรวจหรือห้องให้การรักษาสัตว์ส่วนและมิดชิด มีห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกต้องลักษณะ มีแสงสว่างและการระบายอากาศเพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับทึบ มีระบบการเก็บและกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่เหมาะสม มีระบบการควบคุมการติดเชื้อที่เหมาะสม

ในกรณีของโรงพยาบาล ก็ต้องตั้งอยู่ในทำเลที่สะดวก ปลอดภัย โครงสร้างของอาคารต้องไม่ติดกับอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น อาคารที่ให้บริการผู้ป่วยตั้งแต่สามชั้นขึ้นไป จะต้องมิลิฟท์บรรทุกเตียงผู้ป่วยอย่างน้อยหนึ่งตัว ต้องจัดสถานที่และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และผู้พิการแต่ละประเภทโดยอย่างน้อยต้องมีทางลาดเอียง รวบรวมและห้องน้ำสำหรับผู้พิการ

2.2.2 กฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ เช่น การนวดแผนไทย การประคบสมุนไพร เป็นต้น ถูกกำกับดูแลโดยพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำกับดูแลสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยมีกรมส่งเสริมบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ซึ่งได้แก่

- 1) กิจการสปา
- 2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม
- 3) กิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง

กฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพมีความเกี่ยวข้องกับ ผู้ประกอบการสปา ผู้ประกอบการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม ผู้ประกอบการดูแลผู้สูงอายุหรือ

ผู้มีภาวะพึ่งพิง โดยผู้ประกอบการเหล่านี้จะต้องได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ผู้รับอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพยังมีหน้าที่ตามกฎหมายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชื่อสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจะต้องไม่ใช้คำหรือข้อความที่มีลักษณะชักชวนหรือโอ้อวดเกินความจริง หรือทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจว่าสถานที่ได้กล่าวว่ามีกรบำบัดรักษาโรค ไม่สื่อความหมายในทางลามก อนาจาร หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย ขนบธรรมเนียม ศีลธรรมอันดีงาม และหน้าที่อื่นตามกฎหมาย

นอกจากนี้กฎหมายยังเกี่ยวข้องกับผู้จัดการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีความต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด และมีหน้าที่ตามกฎหมายในการควบคุมดูแลการบริการ อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐาน ถูกสุขลักษณะ และใช้ได้อย่างปลอดภัย และหน้าที่อื่นตามกฎหมาย

กฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพยังมีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่ประสงค์จะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ซึ่งจะต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการต่อกรมส่งเสริมบริการสุขภาพ

ผู้ให้บริการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในฐานะผู้ที่จะได้ประโยชน์จากมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการที่กำหนดโดยกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการสปา และกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม พ.ศ. 2560 ซึ่งกำกับดูแลการจัดบริเวณสถานที่ที่ให้บริการให้เหมาะสม มีความปลอดภัย และมีมาตรฐานในการให้บริการตามประเภทของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

2.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้ประกอบการได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังต่อไปนี้

2.3.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผู้ประกอบการสปาแบบมีที่พัก (Hotel and resort spa) ให้ข้อมูลว่า แม้ว่าการประกอบกิจการสปาจะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 โดยต้อง

ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ แต่เนื่องจากกิจการ Resort spa นั้นประกอบด้วยกิจการสปาและกิจการรีสอร์ท ซึ่งพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 นั้นกำกับดูแลเฉพาะกิจการสปาไม่ได้กำกับดูแลเรื่องที่พัก ห้องอาหาร ห้องจัดเลี้ยงด้วย ทำให้ผู้ประกอบการ Resort spa ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ด้วย และต้องได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 นอกจากนั้น Resort spa บางแห่งที่ให้บริการแพทย์แผนไทยด้วย ในส่วนของบริการแพทย์แผนไทยก็อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 และต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการสถานพยาบาลด้วย ทำให้ Resort spa บางแห่ง ต้องมีใบอนุญาตในการประกอบกิจการอย่างน้อย 3 ใบ ทำให้ Resort spa ที่ต้องการให้บริการเต็มรูปแบบในลักษณะของ Destination Spa ในระดับโลกต้องมีใบอนุญาตในการประกอบกิจการหลายใบ ใบอนุญาตบางอย่าง เช่น ใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม ต้องมีการทำรายการการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งต้องใช้เวลาในการทำประมาณ 2 ปีและใช้เงิน 2-3 ล้านบาทในการจัดทำ ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่า ควรจะมีการรวมใบอนุญาตให้มีเพียงใบอนุญาตเดียว โดยอาจจะทำเป็นโครงการทดสอบ Sandbox ในพื้นที่พิเศษเพื่อลดอุปสรรคทางกฎหมายให้แก่ผู้ประกอบการ เช่น ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC: Eastern Economic Corridor) เป็นต้น

นอกจากนั้นกิจการสปาและนวดเพื่อสุขภาพนั้นเป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ข้อ 3(1) (3) แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ด้วย เนื่องจากในประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2558 ไม่มีการนิยามความหมายของกิจการสปาและกิจการนวดเพื่อสุขภาพไว้ในทางปฏิบัติจึงทำให้ผู้ประกอบการมีทางเลือกในการขอรับใบอนุญาตว่า จะขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ หรือขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 จึงเป็นกรณีที่กฎหมายมีความซ้ำซ้อนกัน

กิจการสถานออกกำลังกายหรือที่เรียกกันว่า Fitness นั้น เป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพอย่างหนึ่งเพราะเป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพกิจการ Fitness ในปัจจุบันเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2558 ข้อ 3(12) จึงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลราชการส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ซึ่งถือว่า มีระดับของการกำกับดูแลที่ให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของกฎหมายต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงควบคุมสถานประกอบการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

พ.ศ. 2560 ซึ่งหากเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยวขึ้นภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยจะเกิดความเสียหาย จึงควรกำหนดให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559

การให้บริการนวดเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายควบคุม เพราะพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ควบคุมการให้บริการที่สถานประกอบการเพื่อสุขภาพเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้กำกับดูแลการให้บริการที่บ้านของผู้รับบริการด้วย จึงเป็นช่องว่างของกฎหมาย ที่ทำให้มีการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการกันอย่างเสรี ไม่มีการกำกับดูแลโดยกฎหมายซึ่งหากมีการให้บริการไม่ได้มาตรฐานอาจจะทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้รับบริการได้ และยังทำให้ผู้ประกอบการสถานบริการเพื่อสุขภาพที่ทำถูกต้องตามกฎหมายเสียเปรียบเพราะมีต้นทุนที่สูงกว่า จึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ให้ครอบคลุมการให้บริการเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการด้วย

กิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงเป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 การกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ความปลอดภัย และการให้บริการของกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงตามกฎหมายกระทรวงกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง พ.ศ. 2563 เป็นมาตรฐานที่ไม่สูงนัก หากต้องการให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพซึ่งมีนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุนั้น มาตรฐานด้านสถานที่ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงตามกฎหมายกระทรวงดังกล่าวข้างต้นต้องมีระดับมาตรฐานที่สูงกว่านี้เพื่อให้ได้มาตรฐานโลก

นอกจากนั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 กำหนดโทษทางอาญาในหลายมาตราด้วยกัน เช่น มาตรา 42 ผู้ใดฝ่าฝืนประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยไม่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้ประกอบการให้ความเห็นว่า ไม่มีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงในการปราบปรามผู้กระทำความผิด ผู้ร้องเรียนต้องไปดำเนินการแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง

2.3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานพยาบาล

ตามพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 สถานพยาบาลประเภทคลินิกจะต้องไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน หากจะรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนจะต้องขอใบอนุญาตสถานพยาบาลประเภทโรงพยาบาล ซึ่งในการขอใบอนุญาตสถานพยาบาลประเภทโรงพยาบาลจะมีกฎระเบียบที่เข้มงวดกว่า ทำให้ผู้ประกอบการหลีกเลี่ยงโดยการขอใบอนุญาตสถานพยาบาลประเภทคลินิก แต่ลักลอบให้บริการที่พัก ซึ่งในมุมมองของผู้ประกอบการคลินิกเหล่านั้น มองว่า พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 ควรเปิดให้คลินิกสามารถรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนได้ เพราะผู้ป่วยบางประเภทจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาทุกวันเพื่อฟื้นฟูร่างกายจากการรักษา เช่น ผู้ป่วยที่ป่วยเป็นโรคหลอดเลือดสมองตีบ เมื่อได้รับการรักษาแล้ว ผู้ป่วยเหล่านี้จะต้องทำกายภาพบำบัดทุกวันเพื่อฟื้นฟูร่างกาย โดยผู้ป่วยเหล่านี้แพทย์อนุญาตให้กลับไปพักที่บ้านได้ แต่เนื่องจากผู้ป่วยเหล่านี้มักมีอาการเคลื่อนไหวร่างกายได้ไม่สะดวก จึงต้องมาให้พนักงานกายภาพบำบัดให้การบำบัดฟื้นฟูทุกวัน ซึ่งการเดินทางไปกลับทุกวันไม่สะดวก จึงควรให้คลินิกกายภาพบำบัดรับผู้ป่วยเหล่านี้ไว้ค้างคืนได้

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายกำกับดูแลสถานประกอบการที่ให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะ แต่กฎหมายเหล่านั้นก็มีความซ้ำซ้อนกัน ตัวอย่างเช่น การให้บริการเต็มรูปแบบในลักษณะของ Destination Spa ในระดับโลกต้องมีใบอนุญาตในการประกอบกิจการหลายใบ เช่น ใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม ใบอนุญาตให้ประกอบกิจการสถานพยาบาล เป็นต้น ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่า ควรจะมีการรวมใบอนุญาตให้มีเพียงใบอนุญาตเดียว นอกจากนั้น กิจการสปาและนวดเพื่อสุขภาพนั้นเป็นกิจการที่อยู่ภายใต้กฎหมาย 2 ฉบับที่มีความซ้ำซ้อนกัน คือ พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 กับ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

กฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพยังไม่ทันสมัยและไม่ครอบคลุมการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบางประเภท เช่น กิจการสถานที่ออกกำลังกายหรือที่เรียกกันว่า Fitness นั้น เป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพอย่างหนึ่งเพราะเป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพก็ไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 นอกจากนั้นการให้บริการเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการ ทำให้มีการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการกันอย่างเสรี ไม่มีการกำกับดูแลโดยกฎหมายซึ่งหากมี

การให้บริการไม่ได้มาตรฐานอาจจะทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้รับบริการได้ และผู้ให้บริการเพื่อสุขภาพที่ให้บริการที่บ้านของผู้รับบริการไม่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559

มาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการของกิจการการดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้มีภาวะพึ่งพิงตามกฎหมายกระทรวงกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง พ.ศ. 2563 เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่ควรมีระดับมาตรฐานที่สูงกว่านี้ เพื่อให้ได้มาตรฐานโลก

หน่วยงานกำกับดูแลตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ก็มีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559

ปัญหาด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานพยาบาลนั้นในปัจจุบันมีผู้ประกอบการที่ขอใบอนุญาตสถานพยาบาลประเภทคลินิกแต่ลักลอบให้บริการที่พักด้วยซึ่งตามกฎหมายแล้วต้องขอใบอนุญาตสถานพยาบาลประเภทโรงพยาบาล

3.2 ข้อเสนอแนะ

3.2.1 ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่ให้มีความซ้ำซ้อนกัน โดยให้มีความทันสมัย ครอบคลุมรูปแบบการให้บริการใหม่ ๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยได้มาตรฐานโลก ดังต่อไปนี้

1) ควรมีการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 เพื่อลดขั้นตอนและอุปสรรคความซ้ำซ้อนในการขอรับใบอนุญาตของกิจการ Resort spa โดยอาจให้หน่วยงานรัฐเพียงหน่วยงานเดียวให้บริการในการขอรับใบอนุญาตแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service)

2) ควรมีการนิยามความหมายของกิจการสปาและกิจการนวดเพื่อสุขภาพในประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2558 เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า กิจการสปาและกิจการนวดเพื่อสุขภาพที่เป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามประกาศฉบับนี้นั้นเป็นกิจการที่มีลักษณะอย่างไร

3) ควรมีการพิจารณาออกกฎกระทรวงกำหนดให้กิจการสถานที่ออกกำลังกายหรือ Fitness เป็นกิจการอื่นในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เพื่อกำกับดูแลการบริการให้ได้มาตรฐาน ป้องกันการเกิดอันตรายแก่ผู้รับบริการ

4) ควรมีการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ให้ครอบคลุมการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพที่บ้านของผู้รับบริการ

5) ควรมีการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวงกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้มีภาวะพึ่งพิง พ.ศ. 2563 เพื่อยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น

6) ควรมีการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 เพื่อให้สถานพยาบาลประเภทคลินิกบางประเภท เช่น คลินิกกายภาพบำบัด สามารถรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนได้

3.2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศที่ได้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจนเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก เช่น ประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย และประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เป็นต้น²⁸

²⁸ บทความนี้ปรับปรุงจากรายงานวิจัยโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมายกับการท่องเที่ยว ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0

References

- Akarapong Unthong et al. *Competitiveness of Thailand's Health Tourism Industry (Spa)*. Bangkok: National Research Council of Thailand and The Thailand Research Fund, 2013. [in Thai]
- Kansinee Guntawongwan et al. *Competitiveness of Thailand's Health Tourism Industry (Medical)*. Bangkok: National Research Council of Thailand and The Thailand Research Fund, 2013. [in Thai]
- Laddawan Kaewkitipong. *The Study of Thai Medical Tourism Value Chain and Collaboration among Key Stakeholders in the Industry*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2016. [in Thai]
- Mano Mettanando Laohavanich et al. *Critical Success Factors of Health Service Providers to Develop Model of Holistic Wellness Centers in Thailand for ASEAN Market*. Bangkok: National Research Council of Thailand and The Thailand Research Fund, 2014. [in Thai]
- Niorn Srisomyong. *Research for Developing Potential of Health Tourism Entrepreneurs: A Case Study of Alternative Medicine Entrepreneurs in Bangkok*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2016. [in Thai]
- Renumas Ma-oon et al. *Potentiality and Guidelines for Personnel Development of Thai Health Tourism Industry (in order) to Professional Framework Effectiveness*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2017. [in Thai]
- Suchitra Sukonthasab et al. *Situations, Needs and Trends of Health Tourism Model in Asia*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2017. [in Thai]
- Supasin Suriya et al. *The Potentiality of Products and Services for Medical Tourism in Chiang Rai Province*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2007. [in Thai]
- Watcharee Damsri et al. *Potential of Hospital for Health Tourism in Phuket*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF), 2005. [in Thai]
- Wipavadee Leemingsawat et al. *Potentiality and Identity of Health Tourism Destination in Thai Regions and the Other Outstanding Asian Nations*. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2017. [in Thai]